

OPINIA EKONOMICZNA

Świat przed Covid-19 nie był doskonały, wolny od trosk, wyzwań, zagrożeń, dylematów i sprzeczności. Pandemia jednak to wszystko jeszcze bardziej skomplikowała: niektóre zagrożenia nasiliła, inne zepchnęła na dalszy plan, wykreowała też nowe wyzwania.

Jednocześnie zaraza przyczyniła się jednak do powstania nowych możliwości. Szansa jest np. to, że zostanie odebrana jako sygnał ostrzegawczy, zachęcający do odpowiedzialnej produkcji i konsumpcji, liżącej się z ograniczeniami środowiskowymi. Pandemia skłania do głębszej, wielowymiarowej, interdyscyplinarnej refleksji nad tym, od czego zależy dobrostan człowieka, jaki mamy na to wpływ. A w drugiej kolejności jest motywacją do działania, aby oddalić, osłabić lub zneutralizować najważniejsze zagrożenia.

Przydaje się do tego podejście naukowe. Warto z niego skorzystać, bo nauka może być przydatna (jak wynika z historii), choć nie staje się to automatycznie, deterministycznie i nie ma gwarancji, że znalezienie zostanie dobre rozwiązanie problemu. Mimo braku takiej gwarancji wykorzystanie nauki zwiększa jednak prawdopodobieństwo konstruktywnych odpowiedzi na pojawiające się wyzwania, a czasami nawet pozwala na uniknięcie najbardziej dotkliwych zagrożeń.

Oto dziesięć najważniejszych lekcji dla gospodarki, jakie można wyciągnąć z analizy skutków i wyzwań pandemii.

Lekcja I

Poszerza się lista źródeł szoków, które mogą powodować kryzysy gospodarcze, społeczne i polityczne. W przeszłości kryzysy gospodar-

stwa to zmaterializowanie się zagrożenia potocznie określanego jako „czarna łabędź”, nieprzewidywalnego albo bardzo trudno przewidywalnego, a niosącego konsekwencje o dużym ciężarze gatunkowym. Pandemia nam przypomniała, że „czarne łabędzie” zdarzają się i tylko kwestia czasu jest pojawianie się kolejnych. Umiejętność ich antycypacji może mieć kluczowe znaczenie dla zapobiega-

oddziaływania czynników pozagospodarczych. Tym razem chodzi o szok o podłożu sanitarno-medycznym, pochodzący spoza systemu gospodarczego. Pandemia Covid-19 nie jest pierwszym tego rodzaju szokiem, ale tym razem czujność ludzka została uśpiona przez inne okoliczności. To przypomnienie jest dość bolesne, bo kosztujące życie już ponad 4 mln ludzi i chorobe ponad 200 mln.

Lekcja II

Pandemia to zmaterializowanie się zagrożenia potocznie określanego jako „czarna łabędź”, nieprzewidywalnego albo bardzo trudno przewidywalnego, a niosącego konsekwencje o dużym ciężarze gatunkowym. Pandemia nam przypomniała, że „czarne łabędzie” zdarzają się i tylko kwestia czasu jest pojawianie się kolejnych. Umiejętność ich antycypacji może mieć kluczowe znaczenie dla zapobiega-

MARIAN GORYNIA

Pandemia wyostreza postrzeganie niedomagań systemów gospodarczych, społecznych i politycznych – pisze nowy prezes Polskiego Towarzystwa Ekonomicznego.

su, intensywności i gwałtowności mogą prowadzić do zaburzeń o znacznie szerszym niż tylko gospodarkę zakresie. W tym kontekście na ważności zyskuje jednoznaczne ustalenie, jaka była przyczyna pojawienia się wirusa SARS-Cov-2 i zaatakowania przezeń ludzi. Przetestowanie wszystkich pojawiających się hipotez jest równoznaczne ze wskazaniem najważniejszego wąskiego gardła dla rozwoju naszej cywilizacji. Różne przyczyny wybuchu pandemii wymagają bowiem zasadniczo odmiennych działań prewencyjnych zapobiegających pojawieniu się kolejnych podobnych zagrożeń.

Lekcja IV

Należy przywiązywać wagę do wąsko rozumianej efektywności działalności gospodarczej, ale też baczyć na budowanie rezyliencji, czyli szeroko pojmowanej odporności na występowanie rozmaitych szoków zewnętrznych. W tej sytuacji rezyliencję należy traktować jako jeden z fundamentów długookresowej efektywności ekonomicznej. Bez trwałości działalności gospodarczej nie ma bowiem mowy o jej efektywności na dłuższą metę.

Lekcja V

Na szczególną uwagę zasługuje zróżnicowanie gospodarczych konsekwencji pandemii w skali regionów, państw, branż i sektorów. Decydowały o tym takie czynniki jak: stan systemów gospodarczych i społecznych poszczególnych państw, podjęte środki interwencji, specyfika poszczególnych branż i sektorów. Z tego wyni-

ka, że instrumentarium środków przeciwdziałających negatywnym skutkom pandemii nie powinno być zunifikowane we wszystkich możliwych przypadkach, ale raczej dopasowane do specyfiki obiektów, na które ma wpływać.

Lekcja VI

Gospodarka światowa to system naczyn połączonych. Plusem jest możliwość podwyższenia efektywności dzięki międzynarodowemu podziałowi pracy. Współpraca gospodarcza między państwami co do zasady przyczynia się do poprawy poziomu dobrobytu w krajach w niej uczestniczących. Minusem jest natomiast zwiększanie współzależności między państwami, zwłaszcza w sytuacjach kryzysowych i katastroficznych. Na skutek wzrastającej współzależności nasila się ryzyko problemów zaopatrzeniowych, gdyby zawiodło choćby jedno ogniwo rozbudowanego i rozczłonkowanego międzynarodowego łańcucha wartości.

Lekcja VII

Receptą na trudności we współpracy międzynarodowej nie powinna być rezygnacja z niej czy zawężanie. Z lekcji VI nie należy jednak wysnuwać wniosku, że racjonalnym rozwiązaniem problemów jest deglobalizacja i zmniejszenie współpracy handlowej oraz inwestycyjnej w skali międzynarodowej, wzrost poziomu samowystarczalności (zwykle okupiony wzrostem kosztów) czy budowanie barier protekcyjnych. Niedomaganie globalizacji należy przezwyciężać poprzez uwzględnienie dwóch warunków. Pierwszy

dotyczy możliwie sprawiedliwego podziału pozytywnych efektywnościowych owoców współpracy międzynarodowej. Drugi związany jest ze zwrotem większej uwagi na kwestie rezyliencji, czego przejawem może być zwiększenie dywersyfikacji dostaw z różnych źródeł zamiast proponowanego niekiedy zastąpienia importu produkcją krajową.

„ Okazało się, że istnieją granice uznaniowości w polityce monetarnej i fiskalnej. Ich przekroczenie prowadzi do zagrożenia inflacyjnego

wą. Ponadto w kontekście ścierania się idei globalizacji i deglobalizacji warto zaznaczyć, że pandemia uwytkowała niezwykle wręcz rolę koordynacji współpracy międzynarodowej, bez której osiągnięcia w zwalczaniu koronawirusa byłyby daleko mniejsze.

Lekcja VIII

Polityka gospodarcza prowadzona przez poszczególne państwa z myślą o zapobieżeniu skutkom kryzysu gospodarczego wywołanego przez pandemię nie może być woluntarystyczna. Z jednej strony zwiększyło się zrozumienie dla niekonwencjonalnych narzędzi i nieznaney w przeszłości skali ingerencji państwa w dotknięte kryzysem gospodarki. Z drugiej jednak strony okazało się, że istnieją granice uznaniowości w prowadzeniu np. polityki monetarnej i fiskalnej. Przekroczenie tych granic prowadzi do zagrożenia inflacyjnego z wszystkimi tego

negatywnymi konsekwencjami. Polska jest bolesnym tego przykładem.

Lekcja IX

Pandemia wyostreza postrzeganie niedomagań systemów gospodarczych, społecznych i politycznych oraz skłania do kwestionowania niektórych filarów gospodarki rynkowej. Wystarczy tutaj zasygnalizować kwestie takie jak homo oeconomicus, racjonalność indywidualna i globalna, własność prywatna i państwowa, niektóre kanony polityki gospodarczej (monetarnej, fiskalnej, budżetowej, przemysłowej itp.). W tym sensie pandemia jest swego rodzaju katalizatorem skłaniającym do refleksji nad tym, jaka powinna być gospodarka i szerzej nasza cywilizacja.

Lekcja X

Pod wpływem pandemii zwiększa się presja na myślenie systemowe i holistyczne. Wychoźdzeniu z pandemii towarzyszy np. równoległy nacisk na „zielony” rozwój gospodarczy,

„ Nie należy wysnuwać wniosku, że racjonalnym rozwiązaniem problemów jest deglobalizacja albo protekcyjnizm

cze wynikały najczęściej z wąskich gardel w rozwoju gospodarczym (braki surowcowe – kryzys naftowy), błędów regulacyjnych (światowy kryzys finansowy 2008–2011), baniek spekulacyjnych na rynkach nieruchomości czy dotcomów. Co do zasady kryzysy gospodarcze powstawały i rozwijały się w ramach systemu gospodarczego, a nie były skutkiem

nia ich „wejściu do obiegu” i zmniejszenia ich negatywnych skutków.

Lekcja III

Styk gospodarki i innych podsystemów naszej cywilizacji może być źródłem szoków powodujących kryzysy gospodarcze, które na skutek zakre-

wniosków. /

Prof. dr hab. Marian Gorynia był w latach 2002–2016 prorektorem, a następnie rektorem Uniwersytetu Ekonomicznego w Poznaniu